

5. ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

УДК 364.013

Макаренко С.М.

кандидат економічних наук, доцент,
Херсонський державний університет

Капліна Є.О.

студентка,
Херсонський державний університет

Олійник Н.М.

кандидат технічних наук, доцент,
Херсонський національний технічний університет

НЕДОЛІКИ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЗАХИСТУ СОЦІАЛЬНО НЕЗАХИЩЕНИХ ВЕРСТВ НАСЕЛЕННЯ

У статті визначено напрями регуляторної діяльності держави у сфері соціально-економічних відносин. Доведено, що визначальну роль у вирішенні завдань соціального захисту населення відіграє прожитковий мінімум, за допомогою якого держава може впливати на розподіл та споживання матеріальних благ і послуг різними верствами населення. Обґрунтовано, що за отримання як грошової допомоги по безробіттю, так і мінімального розміру пенсійного забезпечення їх розмір не дасть змоги розраховуватися за спожиті житлово-комунальні послуги та повноцінно відтворити фізіологічний потенціал особи. Доведено, що наявна система забезпечення та захисту соціально незахищених верств населення не відповідає не лише стандартам провідних країн ЄС, а й не дає змоги особистості підтримувати належний рівень фізіологічної та інтелектуальної активності. Одним з основних наслідків вищезазначеного є зростання кількості зареєстрованих злочинів більш ніж у півтора рази порівняно з 2012 р.

Ключові слова: прожитковий мінімум, соціально незахищені верстви населення, фізіологічне та духовне відтворення, мінімальна заробітна плата, споживчий кошук.

Постановка проблеми. Сучасна система забезпечення та захисту соціально незахищених верств населення фактично розроблялася та реалізовувалася без достатнього наукового обґрунтування в умовах постійних змін рівня цін на основні продовольчу та непродовольчу групи продукції, зниження рівня реальної платоспроможності населення тощо. Зазначене не дало змоги перетворити вітчизняну систему соціального захисту в ефективний інструмент економічної політики та поставило її в один ряд з основними причинами зниження якості життя населення. Виходячи із цього, актуальним завданням стає проведення дослідження особливостей формування прожиткового мінімуму та визначення його обґрунтованості для забезпечення фізіологічних та духовних потреб соціально незахищених верств населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження особливостей трудової активності населення та розроблення науково обґрунтованої системи забезпечення та захисту соціально незахищених верств населення проводили як фахівці органів державної

влади [7–10], громадських організацій [4; 11], так і представники наукової спільноти: С.М. Бардакова, І.В. Ховрак [1], Б. Єгоров, М. Мардар [2], Л.І. Новосельська, Ю.Ю. Цігуш [5], І.В. Шарапа [12]. Незважаючи на вагомий напрацювання, залишаються проблеми, що потребують додаткового наукового аналізу, особливо щодо визначення недоліків системи забезпечення та захисту соціально незахищених верств населення.

Формулювання цілей статті. Основною метою дослідження є визначення недоліків системи забезпечення та захисту соціально незахищених верств населення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Найголовнішим складником розвитку будь-якої країни є створення належних умов для сталого розвитку економіки та підвищення рівня й якості життя населення. Підвищення якості життя можна досягти шляхом зростання розміру реальних доходів, створення умов для отримання якісної освіти та медичної допомоги, гідного працевлаштування [12, с. 370]. Водночас потрібно розуміти, що цикл трудової активності людини, як і

продукції та підприємства, може опинитися у точці спаду і призвести до втрати робочого місця як унаслідок скорочення, так і враховуючи досягнення граничного віку перебування на визначеній посаді. За відсутності адекватної державної політики захисту соціально незахищених верств населення зазначене може призвести не лише до морального занепаду особистості внаслідок втрати робочого місця й усвідомлення неактуальності раніше здобутих знань та вмінь, а й до суттєвого обмеження споживання продукції та послуг через низький рівень як матеріальної допомоги по безробіттю, так і пенсійного забезпечення зокрема.

Наявність широко розвинутої системи стандартів та гарантій є ознакою соціально спрямованого, демократичного суспільства, здатного створювати та комерціалізувати інновації [1, с. 38]. У сучасних умовах європейського вектору розвитку національної економіки України гостро постає питання виконання та реалізації соціальних нормативів, а не лише їх декларування у нормативно-правових актах. Одним із важливих напрямів регуляторної діяльності держави у сфері соціально-економічних відносин є забезпечення повноцінного рівня якості та добробуту життя населення, а також підвищення його інноваційного потенціалу. Визначальну роль у вирішенні завдань соціального захисту населення відіграє прожитковий мінімум, за допомогою якого держава може впливати на розподіл та споживання матеріальних благ та послуг різними верствами населення.

Відповідно до Закону України «Про прожитковий мінімум» [10], прожитковий мінімум застосовується для: загальної оцінки рівня життя в Україні, що є основою для реалізації соціальної політики та розроблення окремих державних соціальних програм; установлення розмірів мінімальної заробітної плати та мінімальної пенсії за віком, визначення розмірів соціальної допомоги, допомоги сім'ям із дітьми, допомоги по безробіттю, а також стипендій та інших соціальних виплат виходячи з вимог Конституції та законів України; визначення права на призначення соціальної допомоги; визначення державних соціальних гарантій і стандартів обслуговування та забезпечення в галузях охорони здоров'я, освіти, соціального обслуговування та ін.; установлення величини неоподаткованого мінімуму доходів громадян; формування державного та місцевих бюджетів.

Для більш детального дослідження проведемо аналіз динаміки змін обсягів прожиткового мінімуму з 2000 по 2018 р. (табл. 1).

Проведене в табл. 1 дослідження свідчить: за прогнозними розрахунками, загальний розмір прожиткового мінімуму за підсумками 2018 р. становитиме 1 853 грн., що у 6,9 рази більше порівняно з початком 2000 р., середньорічний темп приросту – близько 11,3%. Також установлено, що найбільший ланцюговий темп приросту спостерігався у 2009 р. і становив 31,8%, що пов'язано передусім зі світовою фінансовою кризою та знеціненням національної валюти: у 2009 р.

курс гривні порівняно з долларом США знизився на 37,5%. За аналогічної ситуації падіння курсу гривні порівняно з долларом США у 2014–2017 рр. спостерігається набагато гірша ситуація: гривня знецінилася більше ніж у 3,3 рази, або на 70%, тоді як на початок 2018 р. темп приросту прожиткового мінімуму порівняно з 2014 р. становив лише 44,6%. Зазначене свідчить про суттєве погіршення рівня купівельної платоспроможності населення та зниження можливостей забезпечення належного фізіологічного та духовного відтворення особистості, яка тимчасово безробітна чи знаходиться на заслуженому пенсійному відпочинку.

Вищевказане підтверджується проведеним аналізом соціальної захищеності офіційно зареєстрованих безробітних [3, с. 72], який свідчить, що мінімальні виплати по безробіттю у 2017 р. становили 544 грн. (34% від прожиткового мінімуму на одну працездатну особу, або 17% розміру мінімальної заробітної плати на даному інтервалі часу) або 1 280 грн. (80% та 40% відповідно) для застрахованих осіб, страховий стаж яких протягом 12 місяців, що передували реєстрації у центрі зайнятості, становив не менше шести місяців. На початок 2018 р. ситуація особливо не змінилася, і, відповідно до Постанови Правління Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття «Про мінімальний розмір допомоги по безробіттю» від 15 грудня 2017 р. № 149 [9], мінімальний розмір допомоги по безробіттю становить відповідно 544 грн. (32% від прожиткового мінімуму на одну працездатну особу, або 14,6% розміру мінімальної заробітної плати) та 1 440 грн. (84,7% та 38,7%). І це не враховуючи той факт, що середньомісячна заробітна плата лише у січні-листопаді 2017 р. у цілому по Україні становила 6 953 грн., що вже перевищувало у 4,1 рази рівень прожиткового мінімуму та в 1,9 рази – рівень мінімальної заробітної плати, визначених чинним законодавством на початок 2018 р. [6].

Аналогічна ситуація спостерігається і з виплатою пенсійного забезпечення. Відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [7], мінімальний розмір пенсії за віком за наявності у чоловіків 35 років, а у жінок 30 років страхового стажу встановлюється в розмірі прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність. Станом на 01 січня 2018 р. мінімальний розмір пенсії за віком дорівнює 1 373 грн., що на 19,2% менше загального розміру прожиткового мінімуму. І це не враховуючи той факт, що, на думку аналітиків органів державної влади та місцевого самоврядування, чисельність відповідної групи пенсіонерів становить понад 1 млн. осіб. Зазначене свідчить про наявність значної питомої ваги населення України, яке, проробивши все життя і втративши власне здоров'я, вимушене існувати за копійки на заслуженому відпочинку.

Отже, як за отримання грошової допомоги по безробіттю, так і мінімального розміру пенсійного забезпечення їх розмір не дасть змоги розраховатися за

Аналіз динаміки змін обсягів прожиткового мінімуму з 2000 по 2018 р.

Період	Загальний розмір прожиткового мінімуму	Ланцюгове відхилення		Базисний темп зростання порівняно з 2000 р.
		абсолютне	відносне	
з 01.01.2000 по 31.12.2000	270	-	-	x
з 01.01.2001 по 31.12.2001	311	41	+15,2%	x
з 01.01.2002 по 31.12.2003	342	31	+10,0%	x
з 01.01.2004 по 31.12.2004	362	20	+5,8%	x
з 01.01.2005 по 31.12.2005	423	61	+16,9%	x
з 01.01.2006 по 31.03.2006	453	30	+7,1%	x
з 01.04.2006 по 30.09.2006	465	12	+2,6%	x
з 01.10.2006 по 31.12.2006	472	7	+1,5%	x
з 01.01.2007 по 31.03.2007	492	20	+4,2%	x
з 01.04.2007 по 30.09.2007	525	33	+6,7%	x
з 01.10.2007 по 31.12.2007	532	7	+1,3%	x
з 01.01.2008 по 31.03.2008	592	60	+11,3%	x
з 01.04.2008 по 30.06.2008	605	13	+2,2%	x
з 01.07.2008 по 30.09.2008	607	2	+0,3%	x
з 01.10.2008 по 31.10.2009	626	19	+3,1%	у 2,3 р.б.
з 01.11.2009 по 31.12.2009	701	75	+12,0%	x
з 01.01.2010 по 31.03.2010	825	124	+17,7%	x
з 01.04.2010 по 30.06.2010	839	14	+1,7%	x
з 01.07.2010 по 30.09.2010	843	4	+0,5%	x
з 01.10.2010 по 30.11.2010	861	18	+2,1%	x
з 01.12.2010 по 31.12.2010	875	14	+1,6%	x
з 01.01.2011 по 31.03.2011	894	19	+2,2%	x
з 01.04.2011 по 30.09.2011	911	17	+1,9%	x
з 01.10.2011 по 30.11.2011	934	23	+2,5%	x
з 01.12.2011 по 31.12.2011	953	19	+2,0%	x
з 01.01.2012 по 31.03.2012	1017	64	+6,7%	x
з 01.04.2012 по 30.06.2012	1037	20	+2,0%	x
з 01.07.2012 по 30.09.2012	1044	7	+0,7%	x
з 01.10.2012 по 30.11.2012	1060	16	+1,5%	x
з 01.12.2012 по 31.12.2012	1095	35	+3,3%	x
з 01.01.2013 по 30.11.2013	1108	13	+1,2%	x
з 01.12.2013 по 31.12.2013	1176	68	+6,1%	x
з 01.01.2014 по 31.12.2014	1176	x	x	у 4,4 р.б.
з 01.01.2015 по 31.08.2015	1176	x	x	x
з 01.09.2015 по 31.12.2015	1330	154	+13,1%	x
з 01.01.2016 по 30.04.2016	1330	x	x	x
з 01.05.2016 по 30.11.2016	1399	69	+5,2%	x
з 01.12.2016 по 31.12.2016	1544	145	+10,4%	x
з 01.01.2017 по 30.04.2017	1544	x	x	у 5,7 р.б.
з 01.05.2017 по 30.11.2017	1624	80	+5,2%	x
з 01.12.2017 по 31.12.2017	1700	76	+4,7%	x
з 01.01.2018 по 30.06.2018	1700	x	x	x
з 01.07.2018 по 30.11.2018	1777	77	+4,5%	x
з 01.12.2018	1853	76	+4,3%	у 6,9 р.б.

Джерело: складено авторами на основі [6; 11]

спожиті житлово-комунальні послуги та повноцінно відтворити фізіологічний потенціал особистості.

Також потрібно враховувати, що в кожній державі сформовано свій порядок формування прожиткового

мінімуму, що відрізняється методами розрахунку, складом та структурою витрат, демографічними та соціальними групами населення, для яких здійснюється встановлення його розміру. У світовій практиці вико-

ристовують декілька варіантів визначення прожиткового мінімуму в державі: нормативний, статистичний, відносний, ресурсний, суб'єктивний та комбінований [1, с. 38]. Найзастосовуванішим на практиці вважається нормативний підхід. Під час його використання за основу для визначення прожиткового мінімуму беруть мінімальний споживчий кошук.

Поняття споживчого кошика існує у багатьох країнах світу. Проте ці «кошики» мають певні особливості. Так, ще в 2013 р. до споживчого кошику громадянина Великобританії було включено електронні книги та цифровий прилад для запису телевізійних програм. В Україні ж, не враховуючи сучасний стан розвитку науково-технічного прогресу, до наборів продуктів харчування, непродовольчих товарів та послуг для основних соціальних і демографічних груп населення, затверджених Постановою КМУ від 11 жовтня 2016 р. № 780 [8], навіть не включено витрати на користування мобільним телефоном та Інтернетом, що суттєво стримує розвиток потенціалу соціально незахищених верств населення. До споживчого кошику громадянина Великобританії навіть входять такі пункти, як алкогольні напої та виплата заробітної плати персоналу, відповідальному за ведення домашнього господарства, тобто оплата праці клінінг-менеджерів. Окрім того, у Великобританії проводиться щорічне оновлення споживчого кошику: за останні роки до нього додали різні комп'ютерні ігри, софти та кавові капсули, водночас прибрали DVD- та CD-диски, оскільки вони вже майже не застосовуються і не є необхідними у повсякденному житті.

Заслужують на увагу складники споживчого кошику громадянина Франції. До обов'язкового переліку входять витрати на оплату таксі, сухого корму для домашніх улюбленців, рідке мило та засоби для укладання волосся, послуги перукаря тощо. Також у Франції споживчий кошук із його широким переліком понад 500 найменувань продовольчих товарів, промтоварів і послуг служить для визначення індексу споживчих цін та рівня інфляції, залежно від яких коригується мінімальний розмір оплати праці.

У європейських країнах під час формування споживчого кошика значно більше передбачається витрат на одяг, сферу послуг, відпочинок та культурні розваги. Так, у Великобританії передбачено витрати для купівлі шампанського і смартфонів; у Німеччині – для купівлі

пива, доставки піци; у Франції – для купівлі вина, вечері в ресторані; у Бельгії – для замовлення квітів.

Розмір допомоги по безробіттю та мінімального пенсійного забезпечення в країнах ЄС переважно є більшим за розміри мінімальної заробітної плати. Так, станом на 01 січня 2017 р. найбільша мінімальна зарплата [4] була в Люксембурзі (1 999 євро, або 40,6% від розміру середньомісячної заробітної плати у 2016 р.), Ірландії (1 563 євро, або 52,4%), Нідерландах (1 552 євро, або 38,5%), Бельгії (1 532 євро, або 33,5%), Німеччині (1 498 євро, або 37,7%), Франції (1 480 євро, або 38,6%). В Іспанії мінімальна зарплата становила 826 євро (33,4%), у Словенії – 805 (38,3%), на Мальті – 736 (42,5%), у Греції – 684 (38,6%), у Португалії – 650 євро (40,9%).

Як бачимо, розмір допомоги по безробіттю та мінімального пенсійного забезпечення в країнах ЄС ще за підсумками 2016 р. щонайменше у 12 разів перевищував загальний розмір прожиткового мінімуму в Україні станом на 01 січня 2018 р. Це підтверджується й тим фактом, що у споживчому кошику громадянина України серед побутових приладів передбачено лише холодильник (строк служби – 15 років), телевізор (10 років), пральна машина (14 років), електрична праска (9 років), люстра (25 років), настільна лампа (25 років), годинник (12 років), стаціонарний телефон (20 років). Водночас до споживчого кошику не включено комп'ютер, принтер, сканер, мобільний телефон і т. д. Також виникають питання щодо терміну придатності побутових приладів. У багатьох країнах ЄС до кошику входить зміна транспортного засобу раз на п'ять років. У нашій же країні взагалі немає транспортного засобу у споживчому кошику, а середній строк експлуатації побутових приладів становить близько 16 років.

Аналогічна тенденція простежується й під час проведення дослідження рівнів споживання основних продуктів харчування (табл. 2)

Наведені в табл. 2 дані свідчать, що за всіма нормами споживання основних продуктів харчування Україна суттєво відстає від показників не лише країн ЄС, а й деяких країн пострадянського простору. Виняток становить лише споживання хлібу та молока, що пов'язано передусім з аграрною спрямованістю економіки України. Також необхідно констатувати той факт, що передбачений рівень споживання продукції громадянами України не відповідає нормам споживання, рекомендованим Державним науково-дослідним

Таблиця 2

Рівень споживання основних продуктів харчування

Продукт	Обсяг споживання, г/добу				
	Україна	Німеччина	Польща	Білорусь	Азербайджан
Хліб	276	175	245	320	245
Макарони	10	60	60	18	13
Молоко	342	500	200	180	500
М'ясо	66	100	165	82	80
Риба	35	125	56	43	14

Джерело: складено авторами на основі [1]

центром із проблем гігієни харчування Міністерства охорони здоров'я, а саме: споживчий кошик [8] включає 53 кг м'яса та м'ясопродуктів на рік (яловичина, свинина, субпродукти, птиця, сало, ковбасні вироби), 143,5 кг молока та молокопродуктів, а науково обґрунтовані норми споживання [2, с. 143] вказаних груп продукції становлять 83 кг та 380 кг відповідно.

Висновки. Результати проведеного дослідження свідчать, що система забезпечення та захисту соціально незахищених верств населення в Україні не відповідає не лише стандартам провідних країн ЄС, а й не дає змоги особистості підтримувати належний рівень фізіологічної та інтелектуальної активності, що сут-

тєво знижує її рівень конкурентоспроможності на відповідному сегменті ринку трудових ресурсів. Одним з основних наслідків вищезазначеного є зростання кількості зареєстрованих злочинів більш ніж у півтора рази порівняно з 2012 р.

Заслуговує подальшого дослідження вдосконалення системи забезпечення та захисту соціально незахищених верств населення шляхом прив'язування на законодавчому рівні оплати праці працівників державних установ та установ місцевого самоврядування до рівня прожиткового мінімуму, а також удосконалення складників споживчого кошику щонайменше до стандартів країн ЄС, з якими межує Україна.

Список літератури:

1. Бардакова С.М., Ховрак І.В. Прожитковий мінімум як ключовий соціальний норматив. Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури. 2015. С. 38–39. URL: <http://lib.lp.edu.ua/bitstream/ntb/31950/1/15-38-39.pdf>.
2. Єгоров Б., Мардар М. Стан харчування населення України. Товари і ринки. 2011. № 1. С. 140–147.
3. Удосконалення системи працевлаштування безробітних осіб як основи підвищення якості життя населення / С.М. Макаренко, Є.О. Капліна, Н.М. Олійник. Актуальні проблеми економіки. 2017. № 7(193). С. 70–77.
4. Названы минимальные зарплаты в странах ЕС / Рабочий комитет Днепропетровщины. URL: <http://rkd.dp.ua/2017/02/13/nazvani-minimalnyie-zarplatyi-v-stranah-es>.
5. Новосельська Л.І., Цігуш Ю.Ю. Міжнародний досвід розрахунку прожиткового мінімуму. Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19.4 С. 198–200.
6. Про Державний бюджет України на 2018 рік: Закон України від 07 грудня 2017 р. № 2246-VIII. URL: zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2246-19.
7. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 9 липня 2003 р. № 1058-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>.
8. Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 жовтня 2016 р. № 780. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/780-2016-%D0%BF>.
9. Про мінімальний розмір допомоги по безробіттю: Постанова Правління Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття від 15 грудня 2017 р. № 149. URL: zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1577-17.
10. Про прожитковий мінімум: Закон України від 15 липня 1999 р. № 966-XIV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/966-14>.
11. Прожиточный минимум в Украине. URL: <https://index.minfin.com.ua/labour/wagemin>.
12. Якість життя населення як індикатор соціально-економічного розвитку регіону / І.В. Шарапа, С.М. Макаренко, Н.М. Олійник. Таврійський науковий вісник. 2011. Вип. 77. С. 369–372.

НЕДОСТАТКИ СИСТЕМЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ И ЗАЩИТЫ СОЦИАЛЬНО НЕЗАЩИЩЕННЫХ СЛОЕВ НАСЕЛЕНИЯ

В статье определены направления регуляторной деятельности государства в сфере социально-экономических отношений. Доказано, что определяющую роль в решении задач социальной защиты населения играет прожиточный минимум, с помощью которого государство может влиять на распределение и потребление материальных благ и услуг различными слоями населения. Обосновано, что при получении как пособия по безработице, так и минимального размера пенсионного обеспечения их размер не позволит рассчитаться за потребленные жилищно-коммунальные услуги и полноценно воспроизвести физиологический потенциал человека. Доказано, что действующая система обеспечения и защиты социально незащищенных слоев населения не соответствует не только стандартам ведущих стран ЕС, но и не позволяет личности поддерживать надлежащий уровень физиологической и интеллектуальной активности. Одним из основных последствий вышеупомянутого является рост количества зарегистрированных преступлений более чем в полтора раза по сравнению с 2012 г.

Ключевые слова: прожиточный минимум, социально незащищенные слои населения, физиологическое и духовное воспроизводство, минимальная заработная плата, потребительская корзина.

WEAKNESSES OF THE SYSTEM OF PROVIDING AND PROTECTION OF SOCIALLY VULNERABLE POPULATION

The article defines the directions of state activity in the area of regulation of socio-economic relations. It is stressed that the living wage plays a decisive role in solving the problems of social protection of the population. The state can influence the distribution and consumption of material goods and services by different segments of the population, with the help of the living wage. The author comes to the conclusion that the size of the minimum pension and unemployment benefits will not allow you to pay for consumed housing and communal services and fully recreate the physiological potential of the person. It is reported that the system of the socially vulnerable population does not resemble not only the standards of the leading EU countries, but also does not allow the individual to maintain an appropriate level of physiological and intellectual activity. As a result, we can see an increase in the number of registered crimes more than one and a half times as compared to 2012.

Key words: subsistence minimum, socially unprotected population, physiological and spiritual reproduction, minimum wage, consumer basket.

UDC 33+316.612:314:33

Filon M.M.

Candidate of Economic Sciences,
Lecturer of the Department of Political Science and Law,
South Ukrainian National Pedagogical University named after Ushinsky

Gordeeva M.A.

Student of the Department of Primary Education,
South Ukrainian National Pedagogical University named after Ushinsky

INDEX OF HUMAN DEVELOPMENT AS AN INDICATOR OF SOCIAL AND ECONOMIC STATE OF SOCIETY

The article is devoted to research of the human's development index. In particular, we are talking about the specifics of its calculation, the definition of Ukraine's rating on the HDI indicator at the international level and about the rationale of the necessity for investment in human capital. Since the HDI is a multifactor indicator, we ought to become acquainted with its components. Thus, the article provides information about the significance of the human development index for increasing the population's living standard. The importance of this indicator for the prosperity of the state is also, covered in the work.

Key words: human development index (HDI), gross domestic product (GDP), partial human development index, United Nations Development Program (UNDP), human development indicators.

Formulation of the problem. Human development means much more than the growth or fall of national income. We can talk about creating an environment, in which people can fully fulfill their potential and lead a productive, creative life in accordance with their needs and interests. People are the real wealth of nations. By expanding their choices, people will be able to lead a life that they value. In this way, the development means more than the economic growth. The material values are only a way of expanding the choice for a person. Therefore, the problem of an adequate definition of the human's development level and the social development of the country comes before us. Based on these indicators, it is possible to determine the further vector of social and economic development of the country.

The analysis of recent research and publications. Among the existing indicators for the comparative assessment of poverty, literacy, education, life expectancy and other indicators of the world's countries, there is an integrated index, which is called the Human Development Index (HDI). Indices of human development began to be used in scientific research relatively recently. The scientists focus on separate countries and regions. Generally, the interest to understanding of the theoretical questions of social and economic development has been significantly foregrounded in recent decades. The different aspects of this problem have been reflected in the works of such Ukrainian and Russian scientists as L. I. Abalkin, V. S. Vasilchenko, A. M. Grinenko, O. A. Grishnova, V. I. Guryev, S. P. Erma- kov, L. E. Darsky, V. I. Zhukov, Zh. A. Zayonchkovskaya,